

Ola Rye

Postkort fra Folldal

Folldal er gruvebygda i Nord-Østerdal. Historien går helt tilbake til 1748 da selskapet «Fredrik Gaves Verk» fikk kongelig privilegium på gruvedriften. Når det gjelder bilder, er det imidlertid gjenoppstartsårene fra 1906 som er rikt dekket – ikke minst på postkort.

teresserte bonden i Atndalen har samlet lokale postkort i en årrekke.

Heller ikke for Folldal finnes det noen samlet oversikt over antall utgivelser, og noe anslag skal jeg ikke komme med. Men i den drøye 100-årsperioden det ble utgitt postkort, er det selvsagt snakk om flere

Carl Normann har fanget selve hjertet i samfunnet med dette motivet: Det sentrale Verket med butikk, slakter, post og mekanisk verksted. Kortet er datert 1918, året før butikken brant.

Tidligere år har vi presentert postkort fra Tynset, Tolga og Os. Til årets artikkel har vi hentet både kort og informasjon fra Sven Arne Sandom. Den lokalhistorisk in-

hundre. Det er bare et fåtall kort fra før 1906, men fra da av eksploderte det med utgivelser, spesielt fra verksområdet. Her er det profesjonelle kort fra de store, nasjo-

nale forlagene, men også en rik flora med det vi gjerne kaller privatkort. Som historisk dokumentasjon er begge deler like viktige, mener 48-åringen.

For deg som samler er det altså det historiske som teller?

Ja, det er det som betyr mest. Postkortene representerer kanskje den viktigste billedmessige fellesarven vi har – i hvert fall fra 1900-tallets første halvdel. I tillegg har jeg sikkert et litt for stort samlergen også. Jeg samler postkort fra hele Nord-Østerdal. Dessuten er alt som heter bygdebøker fra Nord-Østerdal og deler av Gudbrandsdalen er interessant. Småskrifter, landbrukslitteratur og tegneserier likeså. Og ganske mye annet også – det kan jeg nok ganske trygt si...

I motsetning til de andre kommunene i Nord-Østerdal, mangler Folldal de ettertraktede jernbanekortene. Det toget gikk for godt over 100 år siden. Jernbane til bygda var på utredningsplanet gjennom flere tiår på slutten av 1800-tallet. I 1889 var det nesten klart, men Stortinget besluttet med én stemmes overvekt ikke å bevilge de nødvendige 600.000 kroner til bygging av Folldalsbanen.

Men om vi mangler postkort med stasjonsbygninger og tog med dampen oppe, har vi uansett noe som de andre kommunene ikke har – og det er taubanekort. Taubanen var en del av infrastrukturen i gjenoppbyggingen og den var i drift helt fram til 1968. Jeg har ett kort med taubanen som hovedmotiv, men den er selvsagt med på mange andre motiver, opplyser Sandom.

Det er Verket og gruvedriften som preger postkortene fra Folldal, men kommunen har mange små grender som også er godt dokumentert på kort. Før verkets gjenoppbygging var Krokhaug selve senteret i bygda. Her var det skysstasjon, landhandel – og ikke minst brusfabrikk! Vi har sett fabrikkbygningen og skiltet på postkort, og her ble det laget både ananas- og bringebærbrus før 1910.

Rondane er naturlig nok motiv på mange postkort fra Folldal. Men uansett hvor flotte og mektige fjellene er, makter de ikke å skape den store kneskjelven blant postkortsamlerne.

Jeg har en god del av disse fjellmotivene, men selv om kortene er både gamle og vakre, er de ikke særlig interessante. Fjellene ligger jo der på akkurat samme måte i dag som for 100 år siden, eller da bildene ble tatt. Da er det noe helt annet med kort som viser gårder, sentrumsbebyggelse, infrastruktur, kjøretøyer og folk. Her får vi virkelig dokumentert de enorme forandringene som har skjedd i løpet av ganske få tiår.

For Sandom er kortets bildeside den viktigste, men han er veldig bevisst på at et postkort har to sider. Frimerkene er sjelden spennende, men stemplene kan være det. Kommunen har hatt mer enn ti poststeder de siste 100 årene, og flere av dem har vært små brevhus med svært begrenset postmengde. Stempler fra disse småstedene – ringstempler med nummer eller stempler med stedsnavnet og et posthorn – er ettertraktede saker.

Ingen tvil om at et vakkert og sjeldent stempel øker verdien på et kort, men for meg som «forsidesamler», blir det mer som

en bonus på kjøpet. En annen sak er at tekstsidene kan være både kuriøse og opplysende. Vanligvis er det ikke så mye spennende som er skrevet på slike åpne postsendinger, men noen ganger kan du finne informasjon som utfyller motivsiden. Det er verdifullt.

Det er et stort spekter av fotografer og forlag som har gitt ut postkort fra Folldal fra rundt 1904 og nesten fram til dags dato. Carl Nordmann er også i denne kommunen fotografen med størst antall, men også Alfarheim Bokhandel (Elverum) og Gudbrandsdal bokhandel har mange utgivelser fra gruvebygda.

Det er imidlertid et svært stort antall som ikke har noen fotograf eller utgiver angitt. Lokalt har vi flere fotografer, og den kanskje mest spennende er Axel Rosenvinge Brostrup (1874-1948). Han var funksjonær på gruva og kom til Folldal allerede i 1904 for å være med i forberedelsen til gjenoppstarten. Brostrup var også god med kameraet og fungerte nok som en slags «hoff-fotograf» for gruveselskapet. Jeg har flere kort som jeg vet er fra hans hånd, og ganske sikkert en del til som er vanskeligere å verifisere.

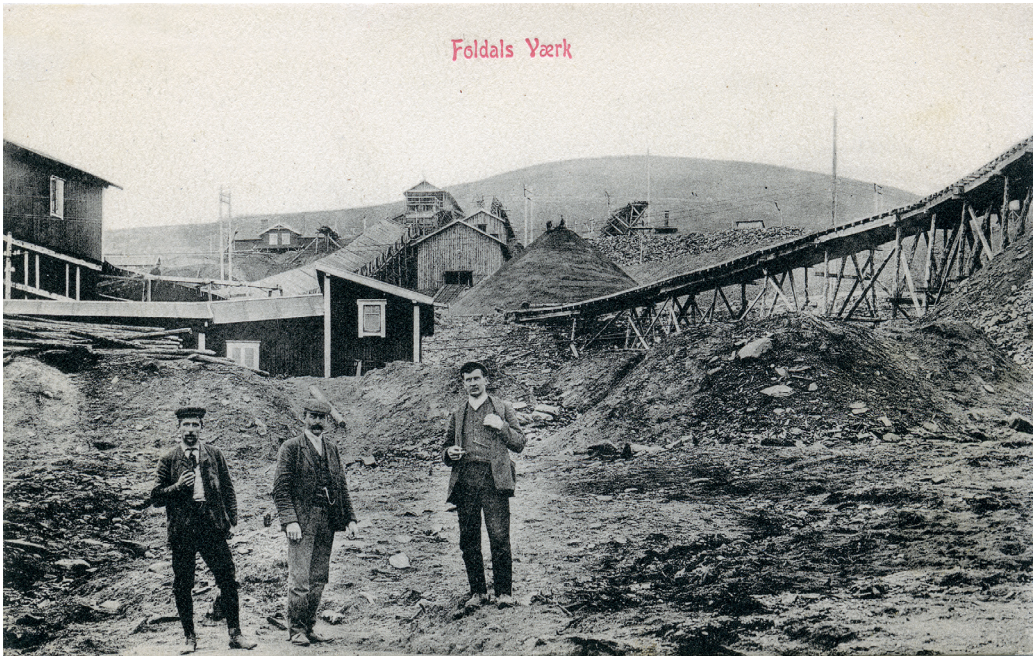
Går det an å spørre om det mest spesielle kortet du har i Folldals-samlingen din?

Det tror jeg må være av «Myntmartin». Han het egentlig Martin Gåshovde, levde fra 1857 til 1931 og tjente til livet som skrepperkar i Nord-Østerdal og Trøndelag. Kallenavnet kom fra peppermyntene han solgte. Kortet er faktisk utgitt av et forlag i Kristiania. Denne type kort – med det en kan kalle «lytemotiver» - var utvilsomt ansett som greie på begynnelsen av 1900-tal-

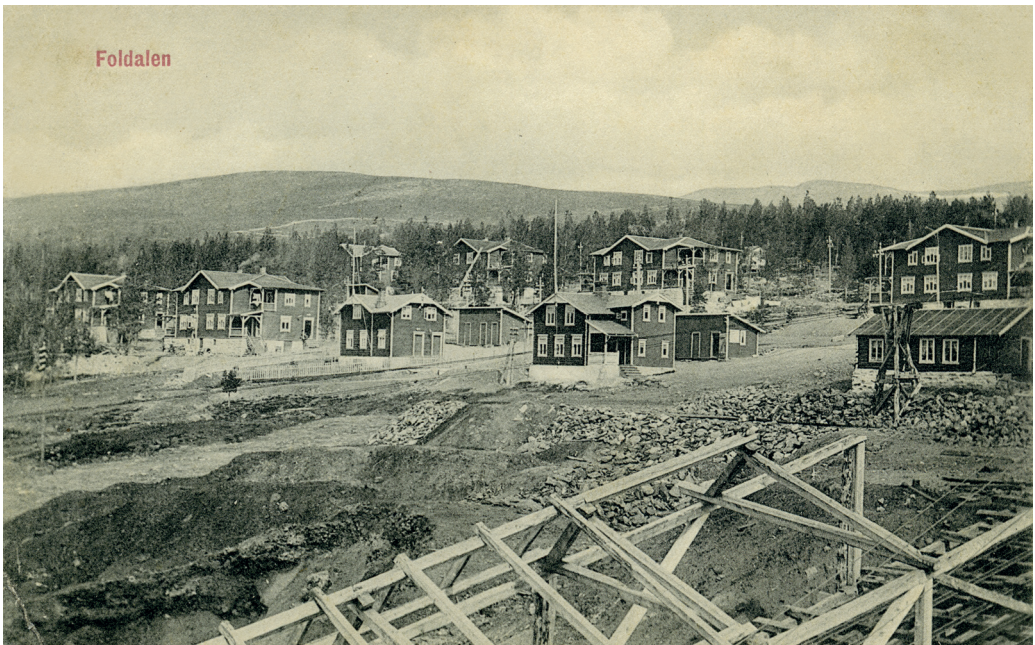
let. Det var definitivt en annen tid – både på godt og vondt, konkluderer Sven Arne Sandom.

Postkortutgivere Folldal

- Rønning, Grimsbu: Fra tidlige småformatkort til storformat svart/hvitt og farger. To generasjoner fotografer
- Edvard Barth: Professor og zoolog med livslang interesse for Rondane. Storformatkort på 40- og 50-tallet
- Ola Nyeggen, Alvdal: Storformatkort. Bare i farger?
- Alme, Rena: Noen få storformatkort
- Skjøtskift, Tynset: Storformatkort i svart/hvitt
- Joramo, Oppdal: Småformatkort fra 30- og 40-tallet
- Carl Normann/Normann: En rekke kort – fra tidlige småformat til storformat i farger
- Gudbrandsdal Bokhandel: Småformatkort tidlig 1900-tall
- Alfarheim Bokhandel: Småformat tidlig 1900-tall
- Bruns bokhandel, Trondheim: Småformatkort
- Schrøder, Trondheim: Storformat-svart/hvitt
- Jørgen Hjelle
- Kort signert PD

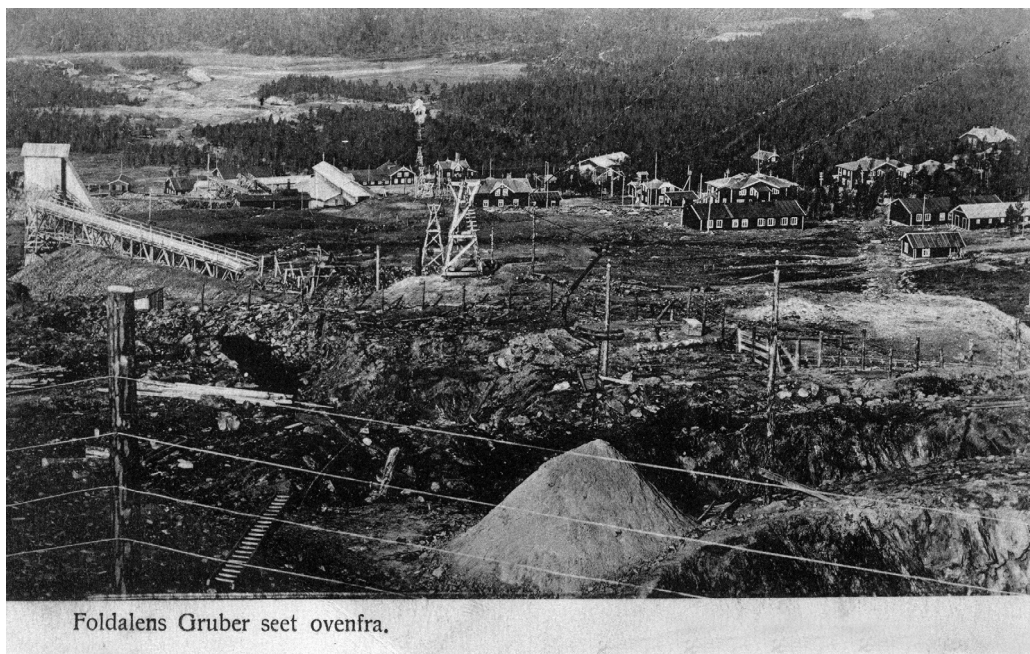
Nyoppstartet gruvedrift. Det er Alfarheim Boghandel som har utgitt dette kortet. Datert 1910 – bare fire år etter restarten.

Nybygde boligbrakker på rekke og rad på dette kortet med ukjent fotograf og utgiver. Kortet er stemplet 1911, men 110 år senere er det lett å kjenne seg igjen. De aller fleste av disse bygningene står fortsatt.

Taubanen gikk fra Verket til Alvdal stasjon, og dette kortet er fra banens aller første periode, stemplet 1912. Ukjent hvor på banen dette bildet ble tatt.

Verket ovenfra. Stemplet 1908, ukjent utgiver.

Foldalens Gruber seet nedenfra.

Og Verket nedenfra – bildet trolig tatt på samme dag som det forrige kortet. Også ukjent utgiver.

På Laboratoriet ble forekomstene analysert. Ettersom eierselskapet var engelsk, ble det skiltet på engelsk også. Bildet er trolig tatt av Verkets egen «hoff-fotograf», Axel Rosenvinge Brostrup.

'Nordre Geitryggen Gruber, Follidal Verk'

Foto: Schröder

Begrensninger ved fotoutstyret er vel forklaringen på at vi måtte vente helt til 50-tallet før det kom kort fra gruvene innvendig. Og det finnes kun en håndfull ulike motiver. Dette kortet er utgitt av Schröder på 50-tallet.

14. Fra Dalholen.

Foto: M. Rønning, Grimsbu.

Dalholen med butikk og hotell fra slutten av 30-tallet. Hotellet brant på 70-tallet. Utgitt av M. Rønning, Grimsbu.

På 50-tallet har Dalholens hotell blitt til gjestgiveri. Var i drift helt til det brant ned.

Skoler er signaturbygg som gjerne blir postkortmotiver. Her har vi Husom skole rundt 1910. Ukjent utgiver.

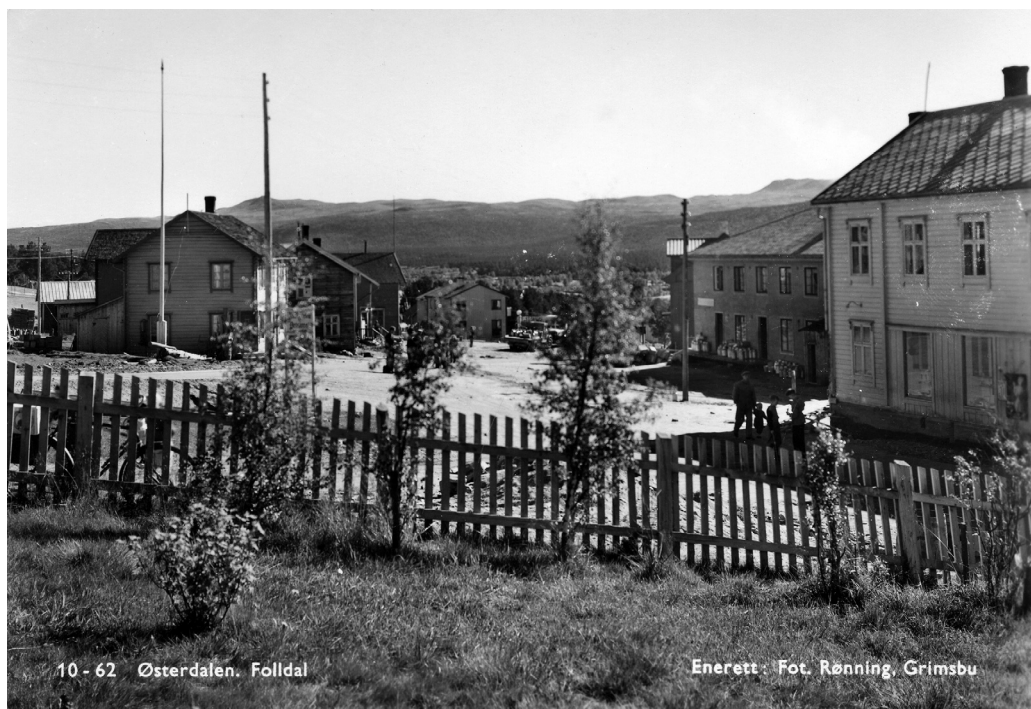

Systuggu Husom slik garden sto i 1910 eller like før. Nå er disse bygningene flyttet eller revet. Ukjent fotograf.

Et av få kolorerte kort fra Folldal: Bildet er tatt mellom 1912 og 1917. Førstnevnte år ble samvirkelaget bygd, mens meieriet kom i 1917. Ingen av byggene står i dag. Kort utgitt av Normann.

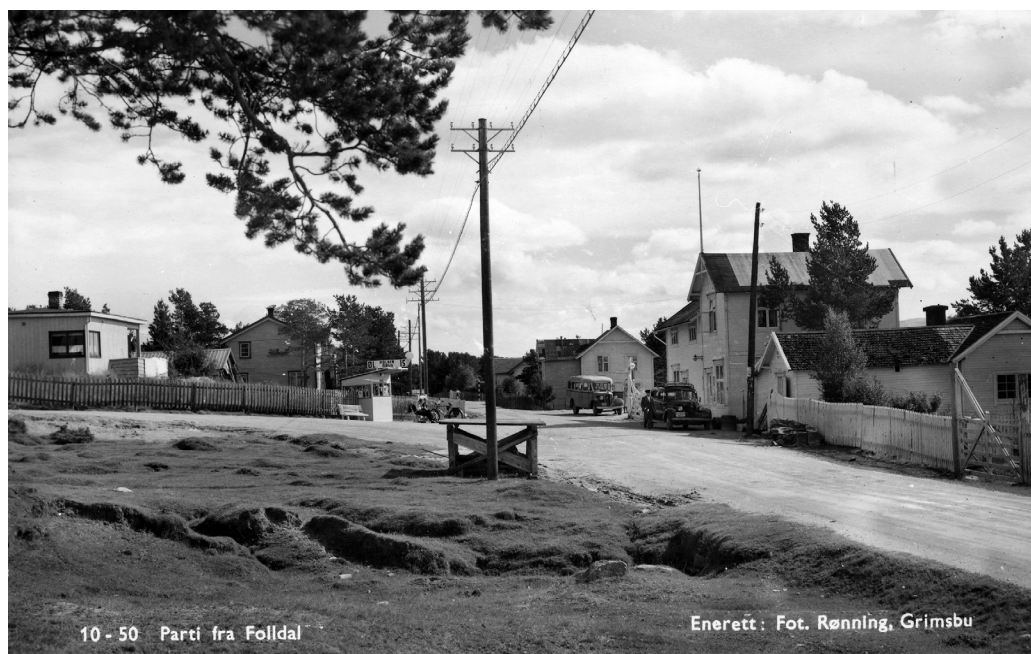
Samvirkelaget og meieriet på 50-tallet. Kortet er utgitt av M. Rønning.

Dette bildet er tatt fra stedet hvor dagens Joker-butikk ligger. Typisk Normann, som var glad i å ha med eget kjøretøy på bildet. Her ser vi motorsykkelen han brukte. Stemplet 1922.

*Et ordentlig tidsbilde fra 60-tallet. Kortet er stemplet 1966 og utgitt av Ola Nyeggen/
Alvdal Fotoatelier.*

Store forandringer i det som kan kalles nedre sentrum i Folldal. Her finnes kiosk, bank, manufaktur og rutebilstasjon med kafé. Et sentrum som er borte i dag.

Solheim. Foldalen

Den gamle Stai kafé lå mellom Verket og Krokhaug. Vertskapsfamilien/eierfamilien står utenfor. Ukjent utgiver.

Folldal er en av få kommuner her i landet som fortsatt har en levende 1. mai-tradisjon. Men oppslutningen var større for 100 år siden. Her seg vi toget utenfor Stai kafé i 1910. Privatkort.

KROKHAUG SKYDSSTATION OG SOMMERPENSIONAT. FOLDALEN.

Skysstasjonen på Krokhaug er et flott, men ikke veldig sjeldent motiv. Det finnes i en rekke utgaver, men dette er trolig det eldste, fra før 1905. Ukjent utgiver.

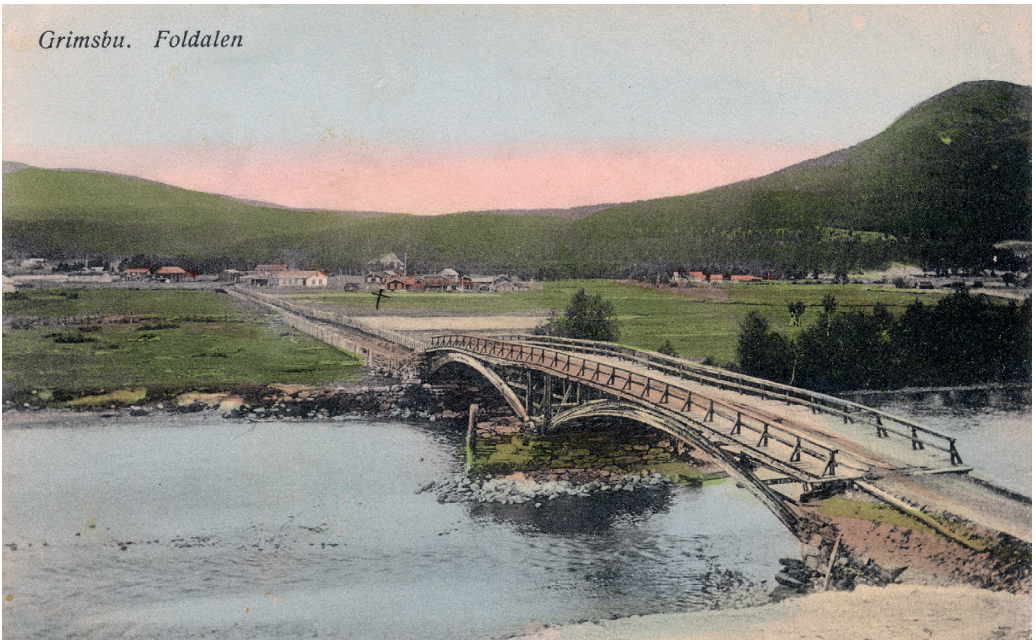
Krokhaug var Foldals første sentrum. Dette er et kort fra 1910.

Parti ved Foldal's Kirke

*Nok et kort fra Krokhaug – trolig fra 1906. Og her er brusfabrikken etablert!
Navnet på brusen var «Record».*

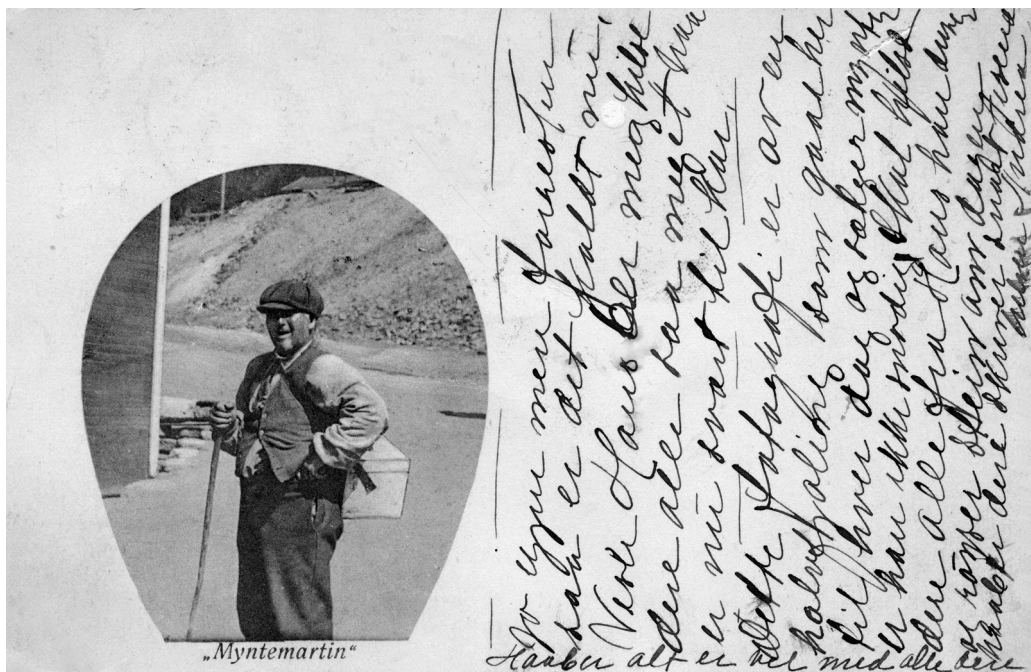
Grimsbu. Foldalen

Grimsbu med broen over til Stormoegga. Bildet tatt mellom 1910 og 1920.

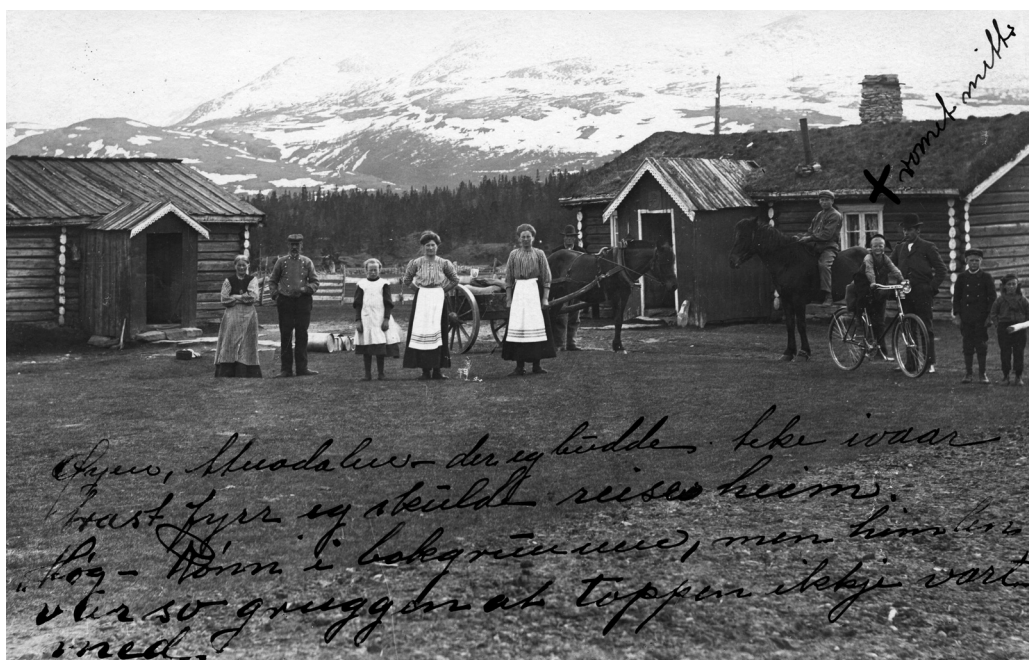
Grimsbu Camping ble åpnet i 1963, og bildet er trolig fra åpningsåret. Jorunn Rønning står fremst på bildet – og hun er fortsatt i sving bak disken! Utgiver Rønning, Grimsbu.

Myntemartin har fått sitt eget postkort. Og det ble til og med utgitt av et nasjonalt forlag rundt 1910

Statsbuøyen i Atndalen på 30-tallet. Det var da hovedveien nesten gikk over dørstrappa.

Midtøien i Atndalen. Her var det posthus og telefonsentral – og skole like i nærheten. Privatkort fra 1911.

I 1914 var det grunn for dobbel markering i Follidal – 100 år for Grunnloven, men ikke minst for egen kommune fra 1. januar dette året. Bruden i opptoget er Marit Barstad og brudgom Per O. Sæter.

Mange fine kort fra Rondane, blant annet dette fra Langglupdalen i 1909. Kvinnene hadde et litt annet sportsutstyr den gang!

T. T.

Borkhussetra i Foldalen.

5
F. Bruns Bokhandel, Trondheim.

Borkhussetra i Einunndalen – av mange kalt Norges vakreste seterdal. Kortet er en privat utgivelse fra 30-tallet.

16/296 Nord-Årnesdal. Stadsbusøyen - mot Rondane.

Normann

Vinterpanorama ved Rondane. Dette er et svært tidlig storformatkort, stemplet 1942.

Kort fra Øvre Uppistuen, Dalen. Utenfor står Gunder Dalen med familie. Hovedhuset ble senere tatt ned og satt opp igjen som to hytter. Privatkort fra 1910.